

8D02301 – «Филология» білім беру бағдарламасы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін

Снабекова Марита Мурзабековнаның

«Халықтық космонимдердің лингвомәдени негізі (қазақ және ағылшын тілі деректері бойынша)» тақырыбында жазылған диссертациялық жұмысына

ПІКІР

Қазіргі қазақ тіл ғылымында қалыптасқан антропоэкті бағыт этностың ойлау жүйесіне, дүниені тану, тілдегі дүние бейнесін сипаттау, сондай-ақ тілдің мәдениет түзушілік, танымдық қызметіне айрықша мән беріп, ұлттық бірегейлік мәселесін айқындауға басымдық береді.

Ұлттық бірегейлік – әр этномәдени ұжымның өзіндік даралығын көрсететін менталды (ділдік) жүйесі. Этномәдени ұжымның ұрпақтан-ұрпаққа үзілмей жеткен менталды жүйесі ауыз әдебиеті үлгілерінде сақталып, әр халықтың ұлттық кодын, яғни жан дүниесін танытуға ықпал етеді. Тарқатып айтқанда, этномәдени ұжымның ділдік жүйесі – дүниені өзінше қабылдайтын, дүниеге өзінше баға беретін, өзіндік ойлау жүйесі мен құндылықтары қалыптасқан, ұлттық мінез-құлық үлгілері орныққан халықтың рухани әлемі. Снабекова Марита Мурзабековнаның «Халықтық космонимдердің лингвомәдени негізі (қазақ және ағылшын тілі деректері бойынша)» атты зерттеу жұмысы қазақ және ағылшын этномәдени ұжымының халықтық космонимдерін айқындауға арналған. Халық ауыз әдебиетінің үлгісі – халықтық космонимдердің лингвомәдени негізін, танымдық жүйесін талдау арқылы зерттеуші қазақ және ағылшын этномәдени ұжымының менталды дүниесін көрсете білген. Ізденушінің осы уақытқа дейін арнайы зерттеу өзегіне айнала қоймаған күрделі де тың дүниені зерттеуі жұмыстың өзектілігін танытады.

Диссертант халықтық космонимдердің (Ай, Күн, Аспан, Жұлдыз) жай ғана аспан денелерінің көне атаулары емес, ғасырлар бойы жинақталған эмпирикалық білімді, мифологиялық сананы және әлеуметтік тәжірибені сақтаушы күрделі мәдени таңбалар екенін дәлелдейді. Ағылшын тіліндегі *“The empire on which the sun never sets”* идиомасы осы тұрғыдан алғанда ерекше маңызды дерек ретінде қарастырылып, космонимдік фразеологияның геосаяси және мәдени қырын айқын көрсетеді. Бұл тіркес Күннің үздіксіз қозғалысын билік пен тұрақтылықтың символына айналдырып, табиғи құбылыстың әлеуметтік-мәдени мәнге ие болу механизмін ашып береді. Тарихи тұрғыдан Испан империясына қатысты қолданылғанымен, XIX ғасырда Британ империясының саяси дискурсында орнығып, ұлттық идеологияның бір бөлігіне айналған. Мұндай мысалдар космонимдік бірліктердің семиотикалық трансформациясын дәлелдейді: табиғи нысанның физикалық қасиеті мәдени кодқа айналып, жаһандық үстемдіктің тұрақты символы ретінде қызмет атқарған. Қазақ тіліндегі Темірқазық (The North Star) немесе Үркер (The Pleiades) сияқты космонимдер де кеңістікті бағдарлаумен қатар, әлеуметтік-мәдени мәнге ие болғаны белгілі. Бұл салыстыру ұлттық дүниетаным мен саяси-мәдени тәжірибенің тілдік бейнеленуін ашуға

мүмкіндік береді. Зерттеу барысында аспан әлемі бүкіл адамзатқа ортақ нысан болғанымен, оның тілдік бейнеленуі әр ұлттың өзіндік онтологиясын көрсететін ерекше құбылыс екені сенімді түрде дәйектелген.

Диссертант М.М.Снабекова халықтық космонимдерді ұлт-тіл-таным үштігінде қарастырып, космонимия, мәдениеттану, этнография ғылымдар тоғысында сөз етеді. Интеграциялық сипатта зерттеу арқылы диссертант халықтық космонимдерді қазақ және ағылшын этномәдени ұжымының ділдік жүйесінде сақталған ғаламның ұлттық тілдік және космонимиялық бейнелерін құрай алатын аялық білім көрсеткіші ретінде түйіндейді. «Аспан/Sky», «Ай/Moon», «Күн/Sun», «Жұлдыз/Star» сияқты уәжді компоненттерден тұратын фразеологизмдер мен паремиялардың этномәдени семантикасын этнографиялық деректер негізінде анықтайды. Халықтық космонимдерге когнитивтік-семантикалық талдау жасап, олардың метафоралану деңгейін саралайды. Қазақ және ағылшын тіл деректеріндегі космонимдердің лингвомәдени кодын ашу үшін Cohen's Kappa әдісін қолданады.

Қазақ және ағылшын тіл деректеріндегі халықтық космонимдердің лексика-семантикалық топ деңгейінде анықтап, ұлттық-мәдени семантикасының ерекшелігін айқындайды. Бұл орайда зерттеуші тіл біліміндегі антропоэзектілік, этнолингвистика, когнитивтік лингвистика, лингвомәдениеттаным сияқты парадигмаларды меңгере отырып, қазақ және ағылшын тіл деректерінде сақталған, ұрпақтан-ұрпаққа жеткен, тілдік қолданысында жиі қолданатын халықтық космонимдердің лингвомәдени аспектісін, халықтық күнтізбе жүйесінің негізгі ұғымдарын қарастырады. Диссертацияның ең бір айтулы тұсы — салыстырмалы талдау жасаудағы әдіснамалық жүйелілік. Бұл тәсіл диссертацияны пәнаралық зерттеулердің жоғары халықаралық стандарттарына сай етеді.

Диссертацияның құрылымы, мазмұны, ғылыми негізделу дәрежесі зерттеу барысында жасалған түйін, тұжырымдары диссертацияға қойылатын талаптарға сәйкес келеді. Зерттеушінің теориялық дайындығы, тақырыпты меңгеруі, тілдік деректерді жинақтап, сұрыптауы диссертацияның ғылыми деңгейін, теориялық-практикалық құндылығын арттырған.

Снабекова Марита Мурзабековнаның «Халықтық космонимдердің лингвомәдени негізі (қазақ және ағылшын тіл деректері бойынша)» атты зерттеу жұмысы тіл білімінде антропоэзектік парадигманың орнығуына негіз болып, тілдік және тілдік емес факторларды ескеруге мүмкіндік береді. Тілді зерттеудің антропоэзекті парадигмасы адам факторын көрсетуді мақсат ететіндіктен, мұндай зерттеулерде әр этностың ұлттық дүниетанымы, ұлттық санасы, ұлттық болмысы көрініс табады.

Зерттеу нәтижелерін этномәдени лексикаға статистикалық-лингвистикалық талдау жүргізу барысында, жоғары оқу орындарында «Космонимика», «Ономастика», «Аксиологиялық лингвистика», «Когнитивтік лингвистика», «Лексикология», «Этнолингвистика», «Лингвомәдениеттану» пәндерінен дәріс беруде пайдалануға болады. Сондай-ақ зерттеу барысында жинақталып, сұрыпталған тілдік деректер мен зерттеу

нәтижелері, яғни космонимика – ономастиканың ерекше бір түрі ретінде зерттелуімен маңызды.

Снабекова Марита Мурзабековнаның «Халықтық космонимдердің лингвомәдени негізі (қазақ және ағылшын тілі деректері бойынша)» тақырыбында жазылған диссертациясы – талапқа сай, аяқталған жұмыс.

Сондықтан, оның авторы Снабекова Марита Мурзабековнаның диссертациялық жұмысын 8D02301 – «Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін диссертациялық кеңесте қорғауға жіберуге болады деп есептеймін.

Отандық ғылыми кеңесші:

ҚазҰлтҚызПУ
филология ғылымдарының докторы,
профессор

Атабаева М.С.

Атабаева М.С.
Застаймын: «Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық
университеті» КеАҚ HR қызметі
Зверено: НАО «Казахский национальный женский
педагогический университет» HR служба

Атабаева М.С.